

NĚKOLIK POZNÁMEK K PRÁVNÍMU POSTAVENÍ ARABSKÉ MENŠINY V SOUČASNÉM IZRAELI

PAVLA DAMOHORSKÁ

Židovský národ, nucený po r. 70 o. l. přebývat v cizích zemích, kde byl ve větší či menší míře spíše trpěn, se nacházel po mnohá staletí v postavení minority. Toto postavení bylo často závislé na libovůli vládce, či vlády dané země. Až do 19. století byl v mnoha zemích život této menšiny veden zvláštními zákony pro tuto menšinu vydanými. Jaké je však právní postavení arabské národnostní minority¹ a v dnešním Státě Izrael,² kde předci současných obyvatel byli po staletí menšinou? Na to se pokusí odpovědět následující příspěvek.

Politické a historické události roku 1948 znamenaly na Blízkém východě přelom nejen v židovských dějinách. Vznik židovského státu, nazvaného hebrejsky Medinat Jisra'el (doslova Země Izrael), znamenal nejen změny politické, ale také demografické a etnické. Při vzniku Státu Izrael bylo na jeho území 940 000 Arabů a 670 000 Židů. Po nepřijetí plánu OSN na rozdělení Palestiny z arabské strany a následkem válečných událostí, které následovaly, zůstalo na území židovského státu přibližně 160 000 Arabů, zatímco se 780 000 Arabů stalo uprchlíky, kteří se uchýlili zvláště na tzv. Západní břeh, jenž byl anektován Jordánským královstvím a v pásnu Gazy, která byla pod egyptskou vojenskou správou nebo byli v sousedních arabských zemích. V roce 1952 byl počet Palestinců 1,6 mil., z čehož 11 % (179 300) žilo v Izraeli, 18 % (asi 300 000) v Gaze, 47 % (přibližně 742 300) na Západním břehu a 9 % (150 000) ve východní části Jordánska. Okolo 380 000 žilo v sousedních arabských státech přibližně: 114 000 (7 %) v Libanonu, 83 000 (5 %) v Sýrii a 3 % v dalších státech.³

Legislativa nově založeného státu se, vzhledem k událostem, rodila postupně a dodnes vykazuje určitá specifika. Stát v prvních letech své existence byl nucen v různé míře přejímat nejen zákony britské mandátní správy, ale také zákony Osmanské říše,

¹ Kromě výrazu *arabská (národnostní) menšina* a *Arabové* v příspěvku používám také označení *palestinstí Arabové žijící v Izraeli*, neboť dle sociologického výzkumu provedeného v r. 2004 prof. S. Smoohou se jedná o termín arabskou menšinou upřednostňovaný. Existuje však celá řada dalších termínů. Mezi nimi jsou i termíny *izraelští Arabové* či *izraelští Palestinci*.

² Příspěvek se týká arabské menšiny žijící v Izraeli mimo tzv. Západní břeh, kde je politická i právní situace odlišná.

³ GHANEM, A. – OZACKY-LAZAR, S.: The Status of the Palestinians in Israel in an Era of Peace: Part of the Problem but Not Part of the Solution. In BLIGH, A.: *The Israeli Palestinians: An Arab Minority in the Jewish State*. New York, 2003, s. 263.

kteřé byly postupně nahrazovány vlastní izraelskou legislativou.⁴ Vliv na izraelské zákonodárství mělo a má také náboženství. Co se postavení národnostních menšin týká, neexistuje v podstatě zvláštní zákon upravující jejich postavení. Jsou však jak dílčí, tak i tzv. základní zákony⁵ zaručující rovnost občanů bez ohledu na jejich etnický původ.

Zvláštní místo v izraelském právním řádu dodnes zaujímá tzv. Deklarace o založení Státu Izrael (známá jako Deklarace nezávislosti) přednesená 14. 5. 1948 tzv. prozatímní národní radou. S ohledem na lidská práva a vzhledem k neexistenci ústavy uvádí prof. A. Shapira z univerzity Tel Aviv, že tato deklarace může být považována za inspirující normu ve sféře lidských práv vzhledem k tomu, že uvádí, že bude podporovat rozvoj této země pro blaho všech jejích obyvatel⁶ „... Bude založena na svobodě, spravedlnosti a míru..., zajistí úplnou rovnost sociálních a politických práv jejích obyvatel nezávisle na náboženském vyznání rase či pohlaví. Zaručí svobodu náboženskou, svobodu svědomí, jazyka, vzdělání a kultury. Bude střežit svatá místa všech náboženství a bude věrně dodržovat principy Charty OSN.“ Deklarace rovněž obsahuje výzvu arabskému obyvatelstvu k zachování míru, jakož i výzvu podílet se na výstavbě nového státu. Na druhé straně tato deklarace rovněž podtrhuje židovský charakter státu. Mimo jiné je zde uvedeno, že: „Židovský stát otevře své brány každému Židu..., bude otevřený židovské imigraci.“ Dokument tak hovoří i k tzv. diasporním Židům, které vyzývá k imigraci a také k podílu na budování nového státu.⁷ Dostáváme se tím k základní definici izraelského státu, jenž je židovský a demokratický zároveň. Zda je toto spojení ve skutečnosti možné, zůstává dodnes předmětem mnoha diskusí na politických i intelektuálních úrovních.⁸

Formálně je izraelský právní řád založen na principu rovnoprávnosti.⁹ Svědčí o tom nespočet zákonů přijímaných již od 50. letech minulého století, zakazujících diskriminaci na nejrůznějších úrovních. Tyto zákony řadí Stát Izrael mezi vyspělé demokratické země. Za všechny jmenujme zákony zaručující např. volební právo všem občanům Izraele (základní zákon: Kneset, 1958),¹⁰ zákon o rovných právech žen z r. 1951 upev-

⁴ Dodnes však jsou některé z nich v platnosti nebo z nich izraelská legislativa vychází. Příkladem může být Palestinian Ordinance Council, 1922, odst. 82 týkající se jazyka používaného v zemi.

⁵ Tzv. základní zákony, anglicky Basic Laws či hebrejsky *chukej ha-jesod* vlastně nahrazují neexistenci izraelské ústavy a jsou v podstatě považovány za zákony ústavní. Mají tak vyšší postavení než zákony bez tohoto označení. Institut základního zákona byl navržen a posléze i přijat v r. 1950 poslancem Knesetu I. Hararim (odtud název Harariho rezoluce). Návrh v podstatě vycházel z dané situace, kdy sepsání budoucí ústavy mělo jak své zastánce, tak své odpůrce například z řad židovských ortodoxních kruhů, které poukazovaly na to, že žádná listina či dokument nemůže mít větší autoritu než Tóra. Vzhledem k tomu, že ani válečný konflikt a mezinárodní politická situace neposkytovaly příliš prostoru na utvoření ústavy v té době, k níž se prozatímní vládní rada v Deklaraci zavázala, navrhl poslanec Harari, že budou postupně zpracovávány jednotlivé tzv. základní zákony, které pak ústavu budou tvořit. První základní zákon byl vydan v roce 1958. Jedná se o základní zákon: Kneset, 1958. In BAKER, H. E. – GUBERMAN, S.: *Land of Israel: Legal and Judicial System*. In BERENBAUM, M. – SKOLNIK, F. (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. Vol. 10. 2nd ed. Detroit, 2007, s. 403–423. (Gale Virtual Library. Web. 19 Sep. 2012).

⁶ SHAPIRA, A.: *Introduction to the Law of Israel*. London, 1995, s. 391.

⁷ http://knesset.gov.il/docs/eng/megilat/_eng.htm, 29. 8. 2012. Ačkoliv není prohlášení nezávislosti zákonem ani běžným právním dokumentem, má právní relevanci. První a třetí část Deklarace byly prohlášeny Nejvyšším soudem za významnými pro účely právního výkladu. Nejvyšší soud rovněž odmítl názor, že Deklarace nezávislosti je možné považovat za ústavu. Tamtéž.

⁸ M. Amara uvádí, že „židovský charakter státu znemožňuje zahrnutí Arabů“. In: The Collective Identity of the Arabs in Israel in an Era of Peace. In BLIGH, A.: *The Israeli Palestinians: An Arab Minority in the Jewish State*. New York, 2003, s. 249.

⁹ SHAPIRA, A.: *Introduction to the Law of Israel*. London, 1995, s. 49.

¹⁰ Volební právo však měli občané Státu Izrael již před vytvořením tohoto zákona.

ňující rovné postavení žen v izraelském právním řádu, zákon o vzdělání z r. 1953,¹¹ zákon o zaměstnání žen, 1954, nebo zákon o podpoře zaměstnanosti z r. 1959, který zakazuje diskriminaci na základě věku, rasy, náboženské příslušnosti k etnické skupině, na základě země původu či politického přesvědčení. Za posledních třicet let byly přijaty zákony jako zákon o právu na soukromí z r. 1981, zákon o rovnosti v příležitostech zaměstnání z r. 1988, zakazující diskriminaci v zaměstnání na základě pohlaví, sexuální orientace, osobního či rodičovského stavu (zákon rovněž uvádí trestní i občanské řešení takové diskriminace).¹² V této souvislosti je třeba zmínit zvláště dva zákony z r. 1992 mající charakter tzv. základních zákonů, tj. základní zákon: svoboda povolání a základní zákon: lidská důstojnost a svoboda.¹³ Stát Izrael ratifikoval mnoho mezinárodních úmluv a dohod týkajících se lidských práv. Za všechny jmenujme např. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Convention of Political Rights of Women, the Convention on the Rights of the Child, the Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination.¹⁴

Na druhé straně dodnes existují některé zákony, které zvýhodňují – ať přímo, či nepřímo – jednu skupinu obyvatelstva před druhou. Jedním z nejznámějších případů je nerovné postavení žen v rozvodovém řízení¹⁵ či postavení ortodoxního judaismu ve věci obsazování vrchních rabinátů, potažmo náboženských soudů apod.¹⁶

Z hlediska národnostních menšin¹⁷ existují však zákony, které z pohledu rovného postavení občanů před zákonem bývají často kritizovány. Nejčastěji zmiňovaným zákonem je v této souvislosti tzv. zákon návratu (hebr. chok ha-švut) z r. 1950, týkající se občanů žijících mimo Izrael. Dle tohoto zákona (a dle zákona z r. 1952 o státní příslušnosti) může každý Žid, od r. 1970, kdy byl tento zákon novelizován, také jeho partner, děti (a jejich partneři) a vnoučata (a jejich partneři) získat izraelskou státní příslušnost způsobem návratu, a to jako imigranti (hebr. pl. olim).¹⁸ Zákon rovněž uvádí situace, kdy tzv. imigrantské vízum nemůže být uděleno. Jedná se o situaci, kdy by byl dotyčný zapojen do aktivit namířených proti židovskému národu nebo kdyby dotyčný ohrozil veřejné zdraví či bezpečnost.¹⁹ Vzhledem k tomu, že znění zákona z r. 1950 nedefinuje pojem Žid, uvádí novela z r. 1970 ustanovení, dle kterého je Židem ten, kdo se narodil

¹¹ <http://www.knesset.gov.il>.

¹² ELON, M.: *Jewish Law*. Philadelphia, 1994, s. 1856nn.

¹³ <http://www.knesset.gov.il>.

¹⁴ SHAPIRA, A.: *Introduction to the Law of Israel*. London, 1995, s. 391.

¹⁵ Jedná se například o zákon o jurisdikci rabínských soudů (sňatek a rozvod) z r. 1953. Nerovné postavení mezi muži a ženami zůstalo tam, kde byla ponechána pravomoc náboženských soudů. Jedná se o oblast uzavírání a rozvodu manželství, která pro Židy spadá do pravomoci židovských soudů, pro muslimy do pravomoci soudů muslimských, pro drúzy do pravomoci soudů drúzských a křesťany křesťanských. Další příklad nerovnoprávnosti je možné spatřovat mezi jednotlivými judaistickými směry, kdy pouze zástupci ortodoxního judaismu mohou obsazovat tzv. vrchní rabinát a rabínské soudy.

¹⁶ Viz zákon o náboženských židovských soudcích z r. 1955, o muslimských soudcích z r. 1961 či zákon o drúzských náboženských soudcích z r. 1962. In BAKER, H. E. – GUBERMAN, S.: *Land of Israel: Legal and Judicial System*. In BERENBAUM, M. – SKOLNIK, F. (eds.): *Encyclopaedia Judaica*. Vol. 10. 2nd ed. Detroit, 2007, s. 403–423. (Gale Virtual Library. Web. 19 Sep. 2012).

¹⁷ Arabská menšina je vymezena jazykem, tj. arabštinou v tzv. palestinském dialektu, ale svým způsobem také nábožensky, tj. nežidovským náboženstvím.

¹⁸ Novela zákona z r. 1970 rovněž uvádí jako nepodstatné, zda je daný židovský předek na živu, či nikoli, či zda se přistěhoval či nepřistěhoval do Izraele. Naopak, pokud by tento předek dobrovolně změnil své náboženství, zákon návratu se nevztahuje ani na něj, ani na jeho potomky.

¹⁹ Dle novely zákona z r. 1954 je ministrem odpovědným za provedení tohoto zákona ministr vnitra, a ne již ministr pro imigraci. <http://www.mfa.gov.il>.

židovské matce či konvertoval k judaismu a nepraktikuje jiné náboženství (doslova není členem jiného náboženství). Dle rozhodnutí nejvyššího soudu konverze nemusí být dle ortodoxního judaismu. Nežidé mohou získat, dle zákona z r. 1952 o státním občanství, izraelské občanství narozením, pobytem²⁰ či naturalizací.²¹ Právě tento zákon bývá považován za nejvíce diskriminační, neboť se týká pouze určité skupiny obyvatelstva.²² Není nutné připomínat, že tohoto zákona bylo a je dodnes dosti užíváno. Například v letech 1990–2009 se v rámci imigrace přistěhovalo do Izraele 1,25 mil. lidí, z čehož 80 % pocházelo ze zemí bývalého Sovětského svazu.²³

V souvislosti s nerovným postavením arabské menšiny bývají uváděny další dva zákony. Oba dva se, každý svým způsobem, dotýkají sionistických organizací, které vznikly několik desetiletí před vznikem státu Izrael na podporu židovského osídlení v tehdejší Palestině. Zákon o statutu Světové sionistické organizace – Židovské agentury z r. 1952.²⁴ Uvádí se zde: „Stát Izrael uznává Světovou sionistickou organizaci jako organizaci, která bude pracovat pro rozvoj a osídlení země, absorpci imigrantů a koordinaci židovských institucí.“ Dále je zde potvrzen cíl (Státu Izrael i sionistického hnutí) shromáždit všechny Židy v izraelské zemi. Na jednu stranu tento zákon vychází z historie a podporuje židovské osídlení a židovský charakter státu, na straně druhé však z hlediska demokratických principů bývá napadán, že slouží pouze jedné skupině obyvatelstva. Dle smlouvy uzavřené mezi izraelskou vládou a Židovskou agenturou²⁵ je Židovská agentura pověřena určitými funkcemi vládní povahy, mezi něž patří zemědělské osídlování a podpora tohoto židovského zemědělského osídlování.

Druhým zákonem je zákon o izraelské pozemkové správě z r. 1960. Dle tohoto zákona spravuje pozemková správa jak státní půdu (viz základní zákon: země (půdy) Izraele z r. 1960),²⁶ tak půdu Židovského národního fondu (vlastnicko 13 % půdy v Izraeli). Na základě dohody mezi Židovským národním fondem (ŽNF) a vládou mohou být území Židovského národního fondu použita pouze v souladu s memorandem a články asociace Židovského národního fondu, tj. pro usazení Židů. Toto území, z něhož většina je zemědělská, nemůže být pronajato²⁷ Arabům. Toto ujednání se nevztahuje na tzv. státní půdu.²⁸ V této souvislosti je ovšem třeba uvést, že ŽNF, který vznikl v roce 1901, byl založený za účelem nákupu půdy pro židovské osadníky v tehdejší Palestině.

²⁰ Tato možnost byla aplikována na arabské občany, kteří v Izraeli zůstali po r. 1948. Židé, jež se v Izraeli nacházeli před účinností tohoto zákona, nabyli občanství tzv. návratem, to znamená jako tzv. *ole* (hebr. sg.) neboli imigrant. Viz <http://www.mfa.gov.il>.

²¹ SHAPIRA, A.: *Introduction to the Law of Israel*. London, 1995, s. 42–50.

²² Na druhou stranu bývá v této souvislosti rovněž citováno stanovisko bývalého předsedy Nejvyššího soudu Árona Baraka, dle kterého není mezi tímto zákonem a právem menšin žijících v Izraeli diskrepance. Viz <http://elyon1.court.gov.il/files/>. M. Elon v souvislosti s tímto zákonem uvádí: „Je přirozeným právem každého Žida, ať již se nachází kdekoli, navrátit se do své země. Toto právo je založeno na náboženském a národním dědictví židovského lidu a jeho politické a historické zkušenosti. Toto právo je základem pro založení suverénního Státu Izrael.“ In ELON, M.: *Jewish Law*. Philadelphia, 1994, s. 1650.

²³ <http://www1.cbs.gov.il> (3. 9. 2012). V roce 2009 tvořili přistěhovalci z bývalého SSSR 45 % všech imigrantů. Tamtéž.

²⁴ <http://www.knesset.gov.il>.

²⁵ Židovská agentura vznikla v r. 1929 jako součást Světové sionistické organizace. Jednou z jejích hlavních náplní byla pomoc imigrantům v tehdejší Palestině.

²⁶ Dle tohoto zákona je půda vlastněná státem neprodejná a nebude prodána ani darována. Izraelský stát vlastní 80 % veškeré půdy, 13 % náleží Židovskému fondu. Viz <http://www.knesset.gov.il>.

²⁷ Běžným pronájem za splnění všech podmínek je na 49 let.

²⁸ SHAPIRA, A.: *Introduction to the Law of Israel*. London, 1995, s. 50.

Jedním z návrhů jak tuto situaci řešit, je například půdu náležející Židovskému národnímu fondu příslušníkům arabské menšiny pronajmout a ŽNF poskytnout za tuto půdu kompenzaci v podobě půdy stejné výměry.

Zákon o majetku nepřítomných z r. 1950²⁹ a několik dalších zákonů se týkají majetku nepřítomných osob – Arabů, kteří opustili či byli nuceni opustit svůj majetek v důsledku politických a válečných událostí v letech 1947–1948. Dle zastánců tohoto zákona byl tento zákon zaveden, aby mohl být daný majetek legálně pronajat.³⁰ Zákon specifikuje, za jakých podmínek je osoba prohlášena za nepřítomnou a uvádí zde také národnosti, kterých se to týká (tzn. nejen Palestinců, ale také občanů Libanonu, Egypta, Sýrie, Saudské Arábie, Iráku či Jemenu). Nepřítomnost osoby se váže k nepřítomnosti na daném majetku ve vymezeném časovém období. Daná osoba se v uvedené době ale mohla nacházet i na území Palestiny, které se později stalo součástí Izraele, nicméně se jednalo o území, jež bylo „... držené v daném období silami snažícími se zabránit vzniku Státu Izrael či silami, které bojovaly proti tomuto státu po jeho založení.“ Na správce tohoto majetku přešla veškerá práva původního vlastníka a mohl daný majetek pronajmout. S výše uvedeným zákonem souvisí zákon o nabytí půdy z r. 1953 legalizující vyvlastnění pro vojenské účely či pro účely založení sídel. Dále uvádí peněžní kompenzaci za danou zemi. Tento zákon také umožňuje vládě uplatňovat nárok na majetek, který není v držení svého vlastníka. Novela zákona o majetku nepřítomných byla pořetí novelizována v r. 1965 a rozšiřuje obsah původního zákona z r. 1950, když hovoří o majetku v podobě nadace (např. waqf). Nicméně již v 70. letech minulého století byl vydán zákon, který se, alespoň částečně, věnoval kompenzacím za takto zkonfiskovaný majetek. Kompenzační zákon majetku nepřítomných z r. 1973 určuje kompenzace za zkonfiskovaný majetek z r. 1950. Kompenzace se však týkala těch, kteří byli izraelskými residenty k 1. 7. 1973.

I když izraelský právní řád zajišťuje, až na výše uvedené výjimky, rovnost všech občanů, mnozí sociologové i psychologové upozorňují na fakt, že reálná situace bývá občas odlišná. Někteří odborníci poukazují na nerovné postavení arabského obyvatelstva na několika úrovních. A. Ghanem a S. Ozacky-Lazar k této otázce uvádějí: „Status quo mezi Židy a Araby v Izraeli má několik charakteristických prvků: všichni občané mají práva, nicméně židovské obyvatelstvo požívá přednostního či protekčního postavení, stát patří Židům a ne všem obyvatelům.“³¹ Kromě výše uvedených zákonů se velice často hovoří o administrativní úrovni, na níž by mělo docházet k nerovnoměrné podpoře finanční i logistické např. v sociální oblasti. Konkrétně bývá například upozorňováno na to, že není věnována dostatečná pozornost školení sociálních pracovníků pro tzv. arabský sektor. Velice často se zmiňuje, že pro např. ruské či etiopské židovské

²⁹ Tento zákon nahradil Emergency Regulations (Absentees' Property) Law z r. 1948.

³⁰ BLIGH, A.: *The Final Settlement of the Palestinian Issue and the Position of the Israeli Arab Leadership*. In BLIGH, A.: *The Israeli Palestinians: An Arab Minority in the Jewish State*. New York, 2003, s. 302. A. Bligh v této souvislosti zmiňuje i majetek, který byli nuceni opustit Židé v arabských zemích a k tomuto zákonu uvádí: „The main premise of the law is that the property would be held as collateral by the state of Israel until the final settlement of the financial claims of Jews against the Arab countries, which they had left in the context of the same war.“

³¹ GHANEM, A. – OZACKY-LAZAR, S.: *The Status of the Palestinians in Israel in an Era of Peace: Part of the Problem but Not Part of the Solution*. In BLIGH, A.: *The Israeli Palestinians: An Arab Minority in the Jewish State*. New York, 2003, s. 268.

přistěhovalce jsou školeni speciální sociální pracovníci, kteří jsou v rámci zvláštních kurzů poučeni i o specifikách rodinných vztahů, historii apod. Jako jiný konkrétní příklad diskriminace bývá uváděna nestejná pozornost věnovaná arabštině na židovských školách v poměru pozornosti věnované hebrejštině na školách arabských. Objevuje se kritika psycho-metrických testů, které jsou nevhodně sestavené pro arabské etnikum. Nepřítomnost jakéhokoliv symbolu palestinských Arabů ve státním znaku a vlajce je dalším bodem, který je kritizován. Hovoří se také o diskriminaci Arabů na trhu práce, vyznačující se obstrukcemi či někdy přehnanými požadavky.³² Dle CBS dosahoval v r. 2009 průměrný plat Araba 61 % průměrného platu Žida. Mnozí rovněž poukazují na zažitá klíšé, která však existují u obou skupin obyvatelstva a vysokou míru kriminality v rámci arabského etnika.³³ V minulosti bývala mezi tzv. diskriminačními prvky zmiňována i dobrovolnost (pro 90 % palestinských Arabů vyjma drúzů, kteří na základě dohody mezi vládou a drúzskými náboženskými představiteli mají od r. 1956 povinnou vojenskou službu) vojenské služby.

Názory na současnou situaci palestinských Arabů v Izraeli bývají různé. Důvody je však také třeba hledat v politických i historických souvislostech, v jejichž rámci bylo po dlouhou dobu nahlíženo na arabskou menšinu jako na skupinu představující určité bezpečnostní riziko či riziko jinak ohrožující samostatnou existenci židovského státu, které by arabská menšina mohla představovat. Nezřídka se rovněž objevuje přirovnání arabské menšiny k tzv. páté koloně. Z toho také pramení stále panující nedůvěra izraelské společnosti vůči tomuto etniku.

Často však také bývá zmiňováno demografické hledisko. V některých případech se dokonce hovoří o tzv. demografické hrozbě,³⁴ kdy se vychází z vysokého přirozeného přírůstku u muslimské skupiny arabského obyvatelstva.³⁵ Dle statistických údajů izraelské Centrální kanceláře pro statistiku (angl. zkratka CBS)³⁶ z r. 2012 z celkového počtu izraelského obyvatelstva 7,913 mil. bylo 6,2 mil. Židů,³⁷ 20,3 % (1,6 mil.) Arabů, 4,1 % (0,3 mil.) bylo definováno jako „ostatní“.³⁸ V rámci arabské menšiny existuje další rozlišení dle náboženství. V r. 2009 tvořilo tuto menšinu 84 % muslimů (1,27 mil.), 8 % křesťanů (151 tis.) a 124,3 tis. drúzů.³⁹ Palestinstí Arabové žijící v Izraeli tvoří přibližně 11,5 % celkové světové populace Palestinců. Přirozený přírůstek je tradičně nejvyšší u palestinských Arabů muslimů, který se pohybuje v hodnotě 3,7 dítěte na jednu ženu.

³² GHANEM, A. – OZACKY-LAZAR, S.: The Status of the Palestinians in Israel in an Era of Peace: Part of the Problem but Not Part of the Solution. In BLIGH, A.: *The Israeli Palestinians: An Arab Minority in the Jewish State*. New York, 2003, s. 262.

³³ Dle údajů CBS se na počtu obviněných z trestné činnosti podílela arabská menšina 40,9 % a konkrétně muslimská menšina 38,5 %. Židovská populace dosáhla 52,5 % obviněných z trestné činnosti za tenýž rok. Viz <http://www1.cbs.gov.il> (10. 9. 2012).

³⁴ Tohoto výrazu použil v r. 2003 současný izraelský premiér Benjamin Netanjahu. Viz <http://www.haaretz.il>. Izraelský statistický úřad odhaduje, že v r. 2025 bude ve Státě Izrael žít 8,3 mil. obyvatel, z čehož bude 6,68 mil. Židů a 2,2 mil. Arabů (z tohoto počtu je odhadován počet muslimů na 1,8 mil.).

³⁵ CBS neboli Central Bureau of Statistics (Israel).

³⁶ V Izraeli žilo k roku 2009 42 % celkové světové židovské populace. Statistické údaje uvádí CBS. Viz <http://www1.cbs.gov.il> (3. 9. 2012).

³⁷ Devadesát procent z této skupiny „ostatní“ jsou jednotlivci bez tzv. náboženské klasifikace a zbytek tvoří nearabští křesťané pocházející hlavně ze států bývalého SSSR. Viz <http://www1.cbs.gov.il> (3. 9. 2012).

³⁸ Drúzové jsou odnoží ismá'ílije, která vznikla v 11. stol. kolem fátimovského chalífy al-Hákima. Statistické údaje uvádí CBS. Viz <http://www1.cbs.gov.il> (3. 9. 2012).

U židovské populace je to 2,9 dítěte na jednu ženu. Nejnižší přirozený přírůstek je u arabských křesťanů, tj. 2,2 dítěte na jednu ženu.⁴⁰

Zajímavé by bylo položit si nyní otázku, jak vidí palestiniští Arabové v Izraeli svoji budoucnost v rámci Státu Izrael? Vztahy mezi oběma komunitami byly a jsou dodnes nejen předmětem mnoha diskusí, nýbrž i výzkumů. Tyto výzkumy, vedené od 70. let minulého století S. Smoohou, a v 90. letech A. Ghanemem, vykazují určitou názorovou konzistentnost jak v případě židovské většiny, tak u arabské menšiny. Pro větší ilustraci bych si dovolila některé výsledky výzkumů uvést.

Výzkumy vedené v letech 1994 (A. Ghanem) a 1988 (S. Smooha) ukazují, že kolem 82 % palestinských Arabů uznává Stát Izrael a jeho právo na existenci a pouze menšina 13 až 14 % požadovala jeho úplnou likvidaci. Většina také podporovala vznik samostatného Palestinského státu v Gaze a na Západním břehu, nicméně 83 až 84 % si přálo zůstat v Izraeli, a to přesto, že více než 66 % respondentů uvedlo, že Stát Izrael slouží přednostně Židům, a ne všem jeho obyvatelům. Prof. Sammy Smooha se dlouhodobě zabývá vztahy mezi Židy a Araby žijícími v Izraeli. Ve výzkumu z r. 2004 uvádí, že 38 % Arabů se označilo za palestinského Araba v Izraeli, 22,9 % za izraelského Araba. Pouze 11,9 % bylo ochotno se vystěhovat do Státu Palestina. Pro 58,6 % Arabů představoval Izrael demokratický stát také pro Araby. Co se již zmíněných zažitých klíšé týká, kolem 35 % židovských respondentů bylo toho názoru, že Arabové nejsou schopni dosáhnout židovské intelektuální a kulturní úrovně. Kolem 40 % respondentů obou táborů se domnívá o druhé straně, že je schopna násilného chování. Poměrná názorová shoda panovala také v názoru na izraelský parlament, kdy 55,1 % palestinských Arabů a 69,4 % Židů Knesetu nedůvěřovalo.⁴¹ S. Smooha si rovněž všímá tendencí v těchto názorech. Již od osmdesátých let je patrná větší otevřenost ze židovské strany vůči arabské menšině. Tradičně silné je arabské protisionistické zaměření a podpora Státu Palestina. S. Smooha rovněž prováděl výzkum v roce 2007, který pouze potvrdil více méně konzistentní postoj jedné skupiny vůči druhé. Od sedmdesátých let minulého století (průzkum byl proveden v r. 1976) v podstatě stejné procento dotazovaných palestinských Arabů uvedlo, že Stát Izrael nemá právo na existenci (v r. 1976 to bylo 20,5 %, v r. 2007 20 %).⁴² Stejně konzistentní je i arabský názor na otázku, zda má Stát Izrael právo existovat jako židovsko-sionistický stát. V r. 1985 odpovědělo negativně 62 % arabských respondentů, zatímco v r. 2007 to bylo 64 %. Podobně v rámci židovské komunity odpovědělo záporně 16 % dotázaných na otázku, zda mají Arabové právo existovat jako minorita v Izraeli. V r. 2007 to bylo 18 % negativních odpovědí. Výjimečných výsledků, které se rozcházejí s uvedeným trendem, dosáhla sebraná data v r. 1995, kdy došlo k významnému posunu v mírových rozhovorech za vlády J. Rabi-

⁴⁰ Statistické údaje uvádí CBS. Viz <http://www1.cbs.gov.il> (3. 9. 2012). Nejnižší přirozený přírůstek u arabských křesťanů bývá vysvětlován vyšší vzdělaností žen v rámci této skupiny. Viz WINKLER, O.: *Fertility Transition in the Middle East: The Case of the Israeli Arabs*, s. 45nn.

⁴¹ SMOOHA, S.: *Index of Arab-Jewish Relations in Israel*. Haifa, 2004.

⁴² K podobným výsledkům došel také A. Ghanem v r. 1994, kdy 18,2 % respondentů odpovědělo ohledně práva na existenci Státu Izrael jednoznačně negativně. In GHANEM, A. – OZACKY-LAZAR, S.: *The Status of the Palestinians in Israel in an Era of Peace: Part of the Problem but Not Part of the Solution*. In BLIGH, A.: *The Israeli Palestinians: An Arab Minority in the Jewish State*. New York, 2003, s. 274. Nicméně S. Smooha již o rok později v r. 1995 vlivem příznivé politické situace dokazuje, že jeho respondenti pouze v 7 % odpověděli negativně. Viz <http://soc.haifa.ac.il>.

na. V tomto roce pouze 35% arabských respondentů odpovědělo negativně na otázku týkající se existence židovsko-sionistického státu, zatímco židovští respondenti pouze ve 37 % podporovali myšlenku arabského odchodu ze země (v r. 1980 to bylo 50 %).⁴³

Co se vlastní identity Arabů žijících v Izraeli týká, národnostně jsou spjati s palestinským národem. Hovoříme-li ale např. o kulturních a dalších vazbách, ty jsou ovlivněny jejich životem v Izraeli. Jejich přáním je v této zemi zůstat jako její rovnocenní občané se všemi občanskými právy. Rozdíly v chápání vlastní identity či rozdíly v postavení v izraelské společnosti jsou rovněž mezi jednotlivými skupinami arabské menšiny. Například drúzové byli již v r. 1957 uznáni nezávislou náboženskou menšinou a většinou se sami nepovažují za Palestince. Křesťanští Arabové jsou zase nejvzdělanější skupinou v Izraeli s nejvyšším dosaženým vzděláním.

Již výše bylo uvedeno, že židovská společnost nahlíží na arabské spoluobčany z různých úhlů. Bylo zde zmíněno např. bezpečnostní či demografické riziko. Je však třeba uvést, že existuje mnoho židovských (či židovsko-arabských) skupin a organizací, které vystupují proti určitým nesouladům v izraelské společnosti a nejen v ní. Za všechny jmenujme mírové organizace jako Šalom achšav či Be-celem,⁴⁴ jež jsou známé svými mírovými a antidiskriminačními aktivitami. Otázka arabské menšiny je řešena nejen v akademických kruzích, ale také na širší společenské úrovni. Organizace Citizen Accord Forum between Jews and Arabs se přímo zabývá otázkou rovnosti židovského a arabského etnika v Izraeli.⁴⁵

Existují i „tradiční“ židovské sionistické organizace, které zajišťují, byť v omezené míře, některé služby pro arabské obyvatelstvo. Týká se to například Ženské mezinárodní sionistické organizace,⁴⁶ jež zajišťuje sociální služby pro arabské ženy v nouzi.⁴⁷

K tomu dodejme, že arabská menšina má od vzniku Státu Izrael volební právo, první arabští poslanci zasedli v izraelském parlamentě Kneset již v r. 1949. Existuje několik arabských politických stran a nespočet arabských nevládních organizací, jež se snaží zlepšit postavení členů arabské menšiny. O tom, že je menšinové otázce věnována čím dál větší pozornost, svědčí i v posledních letech ministerstvo zřízené pro záležitosti menšin⁴⁸ nebo stále větší podíl příslušníků arabské menšiny na politickém, kulturním i sociálním životě izraelské společnosti. V rámci izraelského parlamentu existují různé parlamentní podvýbory zabývající se otázkou arabské menšiny. Jedná se například o Parlamentní výbor pro integraci arabských zaměstnanců ve veřejné správě. V rámci finančního výboru pracuje speciální podvýbor pro tzv. arabský sektor či zvláštní podvýbor pro bydlení.⁴⁹

⁴³ SMOOHA, S.: *The Jewish Arab Relations Index 2007*. Viz <http://soc.haifa.ac.il>.

⁴⁴ Be-celem, který byl založen v r. 1989, se zaměřuje zvláště na situaci na Západním břehu.

⁴⁵ <http://www.insightconflict.org>.

⁴⁶ Women's International Zionist Organisation neboli Ženská mezinárodní sionistická organizace byla založena v Londýně r. 1920.

⁴⁷ BAKER, K. A.: Social and Educational Welfare Policy in the Arab Sector in Israel. In BLIGH, A.: *The Israeli Palestinians: An Arab Minority in the Jewish State*. New York, 2003, s. 83.

⁴⁸ Po mnohá desetiletí byla starost o menšinové otázky přenechávána ministrovi bez portfolia.

⁴⁹ <http://www.knesset.gov.il>.

STAV VÝZKUMU POSTAVENÍ ARABSKÉ MENŠINY V IZRAELI

Vzájemnému vztahu a soužití mezi Židy a Araby je již několik desetiletí věnována pozornost i na vědecké úrovni. Byly a dodnes jsou vytvářeny teoretické modely soužití Židů a Arabů v rámci jednoho státu.⁵⁰ Existují také vědecká centra zabývající se danou otázkou. Za všechny jmenujme Židovsko-arabské centrum, založené v r. 1972 při Univerzitě Haifa, které se dodnes zabývá vztahem mezi oběma etniky.⁵¹ V této oblasti byly a jsou také vedeny rozsáhlé výzkumy. Mimo již zmíněných A. Ghana a Sammyho Smoohy (*Arabs and Jews in Israel, The Jewish Arab Relations Index 2003, 2004, 2007*) můžeme uvést Z. Ben Siru,⁵² který v 90. letech vedl zajímavý výzkum mezi židovskými studenty středních škol, v němž se ptal na jejich názory na arabské obyvatelstvo. (Podobný výzkum byl veden i v r. 2000.) V oblasti školství byl rovněž veden výzkum týkající se tzv. povinné četby a obrazu arabského obyvatelstva v ní.⁵³ Sarah Ozacky-Lazar vydala v r. 2004 společně s E. Rekhess publikaci *Collective Rights of Arabs in the Jewish State*.

ZÁVĚR

Izraelská i arabská společnost, žijící ve Státě Izrael, se o otázku vztahu židovské většiny a arabské menšiny velice zajímá. Existuje bezpočet publikací zabývajících se vzájemným vztahem těchto dvou etnik a nabízejících modely řešení. První léta existence Státu Izrael byla ve znamení neustálých bojů o holé přežití tohoto státu. Tomu odpovídá i přijímaná legislativa, která na jedné straně odpovídá státu demokratickému, na straně druhé však musela zohlednit židovský charakter Státu Izrael. Židé získali po mnohých staletích plných útrap svůj vlastní stát, o který byli odhodláni bojovat.

Arabská menšina si hledala své místo v izraelské společnosti nelehko. Přesto se však, dle mého názoru, daří postupně nacházet nová východiska, jež vedou k většímu prosazování příslušníků arabské menšiny v izraelské společnosti. Udržet demokratický stát, který je obklopen jinými režimy, často zpochybňujícími jeho právo na existenci, je však jistě nelehký úkol.⁵⁴

Izraelský stát je státem mnoha dalších menšin. Kromě výše diskutované arabské menšiny můžeme hovořit o menšinách v rámci židovské většiny, které jsou tvořeny jednotlivými skupinami (většinou) židovských přistěhovalců. Tyto skupiny, pocházející z rozličných částí světa, si s sebou přinesly i mnoho svých vlastních zvyklostí, které

⁵⁰ Viz OZACKY-LAZAR, S. (co-editor): *7 Roads: Theoretical Options for the Status of the Arabs in Israel*. Institute of Peace Research, 1999.

⁵¹ <http://www.jac.haifa.ac.il>.

⁵² BEN-SIRA, Z.: *Zionism vs. Democracy – Attitudes and Values of Israeli Jewish Adolescents*. Jerusalem, 1995.

⁵³ SOEN, D.: *A Binational Society: The Jewish-Arab Cleavage and Tolerance Education in the State of Israel*. In BLIGH, A.: *The Israeli Palestinians: An Arab Minority in the Jewish State*. New York, 2003, s. 106nn.

⁵⁴ Na tomto místě je třeba podotknout, že mnohé náboženské směry (křesťané, Bahá'í aj.), v okolních zemích ve větší či menší míře diskriminované, mohou ve Státě Izrael své náboženství svobodně praktikovat. Rovněž menšiny sexuální se těší poměrně toleranci ze strany izraelské společnosti, a to na rozdíl od některých okolních států.

je odlišují od okolní společnosti, a to někdy do té míry, že mohou být po určitou dobu překážkou mezi nimi a zbytkem izraelské společnosti.

Postavení arabské menšiny v židovském státě ani postavení židovského státu v arabském prostoru není záležitostí jednoduchých ani krátkodobých řešení, a to ani z právního hlediska.

SEVERAL NOTES OF THE LEGAL POSITION OF THE ARABIC MINORITY IN ISRAEL

Summary

The Arabic minority creates about 20.5% of the population of today's Israel. Although the Arabic minority is defined primarily by its language, religious aspects should be considered, i.e. non-Jewish religion. The Arabic minority is subdivided into Muslims, Druze and Christians. Due to its historical and political background the Arabic minority has been trying to establish itself within the Israeli society, which appears to be a difficult task. Political and war events caused that this minority has been frequently seen as a potential security risk endangering the mere existence of the State of Israel. Legislation of Israel, being both a democratic and Jewish state, shows certain specificity. On the one hand, there are laws ensuring equal position of all citizens, on the other, however, there are laws preferring one group of population over another. Besides unequal treatment of men and women for example in divorce, or the emphasis on the role of orthodox Judaism, there are laws reflecting the Jewish character of the state; because they apply just to one group of population (although creating the majority) they are often subject to criticism due to its exclusivity. This applies particularly to the Law of Return 1950, or the Jewish Agency Law 1952, which is the law providing for the statutes of the World Zionist Organization. Other discriminatory laws are the Property Absentees' Law 1950 or the Israel Administration Law 1960, providing for Israeli land administration.

Key words: minority, Arabs, Israel, Jews, Palestine, nation, law, religion research, discrimination

Klíčová slova: menšina, Arabové, Izrael, Židé, Palestina, národ, zákon, náboženství, výzkum, diskriminace